

Corneliu Filip

**Secvențe botoșănene
peste decenii
*(1982 - 2022)***

CUPRINS

Mărturisire sau introducere	5
METAMORFOZELE UNOR BOGĂȚII PERENE	10
Țăranii mineri	10
Întoarcerea fiilor sondori	30
Roata sufletului	51
Pe șesul Călăncenilor – bulevardul sticlarilor și ceramiștilor	76
AȘEZĂRI CU NOI DESTINE	98
Istorie nouă în cel mai nordic oraș al țării	98
Controverse despre orașul de pe Bașeu	123
Foamea constructorilor	144
O sută de milenii de istorie	165
ACELEAȘI ÎNDELETNICIRI ȘI TOTUȘI ALTELE	185
Prutul care curge în spice	185
De la prisăcari la apicultorii citadini	208
Crapul de Sulița	228
Uzinele de carne	245
ITINERARE SENTIMENTALE	269
Pasiune târzie	269
Centenara cu 132 de urmași	287
Drumuri în nord	305
Meleag eminescian	332
ORAȘUL CE RECUPEREAZĂ TIMPUL	359
Un veac trăit	359
Mărturii despre un sat înghițit de o autostradă	393
Proiecții urbanistice	423

Mărturisire sau introducere

„Secvențe botoșănene” a fost titlul primei mele cărți, de reportaje, apărută la editura „Sport Turism” din București. Pe ultima pagină, la „caseta tehnică” este mențiunea „Bun de tipar 25 decembrie 1982”, lucrată la Întreprinderea poligrafică Galați. Adică în urmă cu 40 de ani, care reprezintă în fapt o generație de oameni activi (sau cum se spunea pe atunci, aflați în câmpul muncii, după calificări sau pregătire profesională, până la pensionare).

Sincer, apariția cărții a fost o mare surpriză pentru mine și cei care mă cunoșteau. Nici nu visam, credeam, că voi avea o carte cu numele meu pe ea! A fost o întâmplare, pentru că nu crezusem până atunci că am veleități literare. Nu scrisesem poezii, ca mai toți începătorii, nici n-am urmat cursurile facultății de filologie, ci a celei de istorie și apoi a celei de filosofie din Iași.

Din întâmplare am primit repartitie guvernamentală în 1971 în redacția cotidianului județean „Clopotul” din Botoșani. Cu două luni înainte, m-am întâlnit întâmplător în secretariatul Facultății de istorie-filosofie din Iași cu doi redactori trimiși să aducă tineri absolvenți pentru ziarul care apărea de numai trei ani în format de cotidian.

Habar nu aveam ce trebuia și cum să fac, cum se redactează o știre, articol, cum se documentează o anchetă, un reportaj? Am acceptat pentru că era un prim avantaj: mă întorceam acasă, în orașul natal.

Întâmplările, surprizele, au continuat chiar din prima zi în redacție – 2 august 1971. Atunci l-am cunoscut pe redactorul șef, Nicolae Cântec. Eram împreună cu absolventul de la Științe economice, Victor Raveica. Ni s-a spus: tovarășe Raveica, vei lucra pe probleme economice, iar tovarășul Filip, pe problemele Construcției de Stat! Ce aveau studiile mele de istorie cu Construcțiile de Stat? M-am abținut să-l întreb pe redactorul șef, iar când am ajuns în biroul secției – Viață de partid – Construcții de Stat, am aflat că este vorba de administrație de stat – Consilii populare!

După un prim an în care am călătorit prin județ, am scris tot felul de materiale, pe la mai toate secțiile de la un ziar, tot întâmplător am fost „promovat” să plec la Radiodifuziunea Română, corespondent pentru județul Botoșani.

Până atunci la noi venea, când reușea, corespondentul George Damian de la Suceava, că tot fuseserăm până în 1968 în aceeași regiune.

Acum este ceva obișnuit să ai și două slujbe, să lucrezi și online, de acasă. Eu am experimentat acest fapt din 1973, când șefii cei mai mari de la București au trecut la economii și au decis să desființeze posturile nou înființate de corespondenți în fiecare județ.

Mi-a plăcut mai mult munca de radio decât cea de ziarist. Iată un motiv: în presa scrisă, ca redactor documentai și scriai, semnai un articol, o anchetă, interviu, dar îl analiza un șef ierarhic, îl putea rescrie, mai critic, dar rămânea doar semnătura ta! Și când reveneai, cum te reîntâlneai cu cei aspru criticați, cu alte argumente?! Pe când la vocile înregistrate, nu pot fi aduse ca probe esențiale nici în tribunale, că ele ar putea să fie doar trunchiate, tăiate! Ca urmare, am rămas colaborator-corespondent la Botoșani, nu cu legitimație, ci doar cu ordin de serviciu pentru accese și

decontare transport la București, unde mă chemau ca și pe angajații lor. Așa am „rezistat” 11 ani, 1973-1984, când am redevenit salariatul lor.

În acei ani am lucrat cu „carte de muncă” la liceele Pedagogic și Construcții, la Muzeul județean Botoșani, ca muzeograf.

S-au interesat câțiva activiști de la Județeană, câți bani primesc pe lună de la Radio și când le-am arătat cupoanele poștale de 3-400 lei lunar, n-am mai avut... concurență!

Acei ani de după „reforma administrativă”, adică renunțarea la cele 16 regiuni, plus raioane, după model sovietic, revenind la județe, au fost de mari eforturi și posibilități timp de peste un deceniu, când, după 1982/83, „criza petrolului” și alte mutații geo-strategice, România și-a pierdut din credibilitatea pe plan internațional, iar regimul intern a devenit tot mai închis, opresiv, cu tot felul de privațiuni care au dus la deznodământul de la sfârșit de decembrie 1989.

Nu noi ne alegem perioada în care ne naștem și trăim, nici părinții noștri nu o pot prefigura, dar rămânem optimiști. De aceea mi-am intitulat un volum de „rememorări” – „Zâmbete din epoca de aur” apărut în 2018. Când veți citi, dacă veți lua această carte, cu noi „Secvențe botoșănene”, veți gândi, spune, că sunt un nostalgic, un neo-cripto-comunist, cum auzim mereu după 1990, dar, treptat realizăm, chiar și generația de după 1990, că multe din cele care le speram că se vor împlini sub semnul libertății și economiei libere, pluripartidismului, încă le mai așteptăm. Deși, pensionar, retras din activități specifice noului statut, rămân receptiv la ceea ce văd, revăd în județ, în țară, în lume și încerc să analizez și rămân iremediabilul optimist.

Dacă înainte de 1989 se scriau și publicau, de regulă, doar realizări, fapte pozitive, acum, în mass-

media, prioritate au doar fapte negative, furturi, accidente, ca să nu mai spun de crime și violuri. Aflu cu uimire că mai sunt foste mari întreprinderi „ceaușiste”, care mai lucrează, dar numai dacă acolo este grevă sau accidente, incendii.

Dacă ai supraviețuit, faci producție, export, acestea sunt taxate ca publicitate, iar actualmentele publicații, radiouri, televiziuni, există, se finanțează declarat din publicitate.

În 1983 când a fost lansată cartea, am primit repede, prin mandat poștal, suma de 22.000 lei, care reprezenta un salariu minim pe 12 luni. M-au ajutat atunci, fără să le dau un leu, doar petrecerea la un restaurant după lansare, doi oameni pe care i-am cunoscut întâmplător și care au trecut deja la cele veșnice. Mai întâi, Ioan Puiu Stoicescu, repartizat ca regizor la Teatrul de păpuși „Vasilache”. Venise pentru anii de stagiul, trei, la Botoșani. M-a întrebat cu ce mă mai ocup, ce scriu? Notam impresii din două călătorii, Polonia și Algeria, dar numai pentru „sertarul meu”, cum se spunea pe atunci. Că la edituri, greu ajungeai și era un carusel de aprobări.

Puiu mi-a spus că are un bun prieten la care va publica și acela este redactor la editura „Sport Turism”. La doar două săptămâni, când am ajuns la o întâlnire la Radio, mi l-a prezentat pe redactorul de carte – Arie Matache. El mi-a spus că a apărut o nouă colecție, „Cântarea României” și se caută autori cu reportaje din România. Altă întâmplare, nu?!

Am revenit la Botoșani și m-am apucat de treabă și după circa un an i-am dat cele 20 de reportaje. A fost o satisfacție, nu doar pentru autor, dar și pentru cei care și-au găsit numele publicat.

Doar un singur exemplu, aflat într-un târziu, tot întâmplător: în urmă cu vreo 15 ani, am urcat în

Botoșani, cu fratele și cumnata, într-un taxi, să mergem la cimitir, la mormintele părinților. Șoferul m-a recunoscut și mi-a spus că el este unul din „eroii” cărții „Baronul” – meșter constructor la sistemul de irigații de la Prut. A aflat de apariția volumului, a cumpărat 20 de exemplare și la sugestia inginerului său șef, Vasile Pușcașu, le-a trimis cu autograful său rudelor, prietenilor, prin țară, cu specificația că îl pot „găsi” la pagina 145.

Aceasta poate fi satisfacția când îi poți bucura pe oameni, vorbind corect despre munca lor!

Acum, după ce am revăzut locuri despre care am scris atunci, în 1981-1982, am găsit și lucruri care m-au întristat, dar și din cele care merită să rămână pentru generațiile care vin. Că nu pot fi realități, fapte, oameni, în culori doar negre sau alb-laudative!? Rămâne ca cei care vor întâlni acest nou volum cu titlul cel vechi – „Secvențe botoșănene”, să-l aprecieze, să păstreze sau arunce cartea?! Eu voi avea mulțumirea că prin ea, las istoricilor, că eu n-am ajuns în rândurile lor, totuși aceste fapte de viață, pe care le vor putea folosi sau nu în scrierea pe mai departe a istoriei meleagurilor din acest nord de țară – Botoșani.

METAMORFOZELE UNOR BOGĂȚII PERENE

Țăranii mineri

Nu e prima dată când am ca destinație a călătoriilor mele Miorcanii. După câte îmi amintesc, întâia oară am fost în urmă cu peste un deceniu. Atunci am urcat pe cursul râului, pe șoseaua ce vine din sat dinspre Ștefănești, prin Ripiceni și Mitoc, pe când barajul de astăzi, de la Stânca, era doar vis-proiect și desen de planșetă, iar Prutul, cu apele sale maiestuoase, se gândea doar că nu peste mult timp va deveni, în această parte a sa, un fluviu „adevărat”. Atunci mergeam să cunosc nu mina de nisip, ci cooperativa agricolă, cei din Miorcani continuând să fie harnici lucrători ai pământurilor și crescători de animale.

Am mers, firește, încă sub impresia lecturilor din Ion Pillat. Despre Miorcani știam doar că e „Satul meu”, cum îi spusese atât de simplu și de cald poetul. Încercam să mi-l imaginez. Dar îmi veneau în minte doar... versuri. Poate de aceea, intrând în sat, pașii m-au purtat mai întâi spre casa ce l-a găzduit adesea. Printre copacii cu coroana stufoasă se contura alb și tăcut, fostul conac al familiei celui ce a scris atâtea pagini de neuitat. „Miorcanii Moldovei, uitată moșie a tatălui poetului, Miorcanii umili, săraci și domoli, cu

lumini îngândurate pe zări și ondulații nostalgice, cu malurile ruinate ale Prutului în priveliște, a îngăduit poetului să se coboare înlăuntrul său, unde, sub rumegușul de aur al amintirilor, s-a găsit pe sine, vechi de când lumea, nou ca dimineața”, scria unul dintre prietenii lui Ion Pillat, Vasile Voiculescu, oaspete frecvent și drag al bătrânului conac, transformat peste timp în spital potrivit dorinței sale testamentare.

Dacă până atunci poetul a scos Miorcanii din anonimat prin opera sa, în zilele noastre oamenii locului au făcut să se vorbească din nou despre satul lor prin munca proprie și rezultatele ei. În prima vizită făcută l-am cunoscut pe președintele cooperativei, Vasile Focșa, un om inimos și îndrăgostit de aceste pământuri și de munca pe care o făcea ajutat de oameni. Cum mi-a mărturisit de la început, îl preocupa, cu deosebire, sectorul zootehnic care le-a adus multe distincții, adică satisfacția muncii bine făcute și recunoscute ca atare și de alții. Aveau două complexe zootehnice: unul de porcine și altul de creștere și îngrășarea tineretului taurin, pe care între timp le-au modernizat, făcând zootehnie în sistem industrializat. Tot cu acel prilej l-am cunoscut și pe inginerul Nicolae Șarlea. Pasiunea lui era lotul semincer unde căuta să obțină soiuri cât mai bine adaptate condițiilor de la ei, precum și cât mai productive.

l-am întrebat pe fiecare în parte, cum muncesc, dacă mina le-a luat din oameni.

- De ce să ni-i ia. Opt ore sunt mineri, iar apoi tot țărani se țin. Vedeți culturile și satul cum arată!

Oamenilor le place să nu stea degeaba. Uitați-vă ce case și grădini au! Sunt cu adevărat oameni gospodari.

Cu adevărat. Și sătenii, precum și cei doi interlocutori ai mei. Între timp Vasile Focșa a fost ales în fruntea comunei, iar în locul său, la conducerea cooperativei, a trecut Nicolae Șarlea.

După cum spuneam, am revenit adesea la Miorcani. Prima dată am coborât în mină, în vara lui 1975. Eram însoțit de încă doi colegi. A fost o experiență tulburătoare, dintre cele pe care le socotești de neuitat, ce-ți rămân în suflet ca și cântecul primei păsăruici într-o primăvară așteptată cu emoții.

Ca să ajungem la mină, din drumul spre Miorcani, înainte de a întâlni primele case, am coborât valea până la întâlnirea cu Prutul. O locomotivă miniaturală se opintea zgomotos trăgând un șir de vagonete pline cu nisip ori bile de silex – cele două produse care sunt extrase din profunzimile dealului pe care cândva pășteau mioarele. Trenulețul, gâfâind pe linia îngustă, în zăngănit de vagonete, urmând contururile malului râului, se târa, ca un mic dragon, cale de vreo doi kilometri până la stația de sortare-steril și încărcare, de unde, încărcat în camioane, nisipul lua calea Dorohoiului.

Pășind pe lângă liniile pe care tocmai a trecut trenulețul, am ajuns la una din cele două intrări în mină. Chiar lângă ea era o cabană de lemn, botezată cam pompos: sediul administrativ. Acolo l-am întâlnit pe maistrul Dumitru Boacă. Știam că este șeful exploatării și că se ocupă aproape cu de toate. Mai mult stă aici, decât pe acasă, dar s-a obișnuit și nu poate altfel.

Înainte de a ne vorbi despre mină și realizările minerilor, ne-a învățat să-i cunoaștem pe oameni la locurile lor de muncă. Îmi amintesc *totul* atât de bine, de parcă *totul* s-ar fi petrecut azi ori ieri, nu în urmă cu atâția ani! Revăd locurile și oamenii ca într-o proiecție cinematografică pe ecranul memoriei. Ne costumăm în salopete, cu cască pe cap și lămpașul cu carbid în mână și pătrundem în întuneric, având ca repere șinele cu traverse, pe care le simțim cu picioarele și luminițele din față ale lămpașelor celor ce ne sunt călăuze. Este întuneric și rece. După zăpușeala de afară era bine, dar numai la început. Din loc în loc apar galeriile laterale ce duc la fronturile de lucru. Continuăm să înaintăm, noi vizitatorii, în necunoscut. De departe ne iese în întâmpinare un zgomot ce devine tot mai apropiat, pe măsură ce avansăm.

O luăm la dreapta spre un front de lucru. Prin beznă distingem o licărire însoțită de zgomote care ne semnalează prezența minerilor. Ne apropiem. Auzim zgomote clare, dar pe care nu le putem înțelege. Surpriza a fost totală, în ceea ce mă privește. În față apare, din umbrele galeriei, silueta unui cal care trage docil după el patru vagoneți. Îmi pare că am nimerit într-o altă epocă. Într-adevăr, aici, la Miorcani, în mină, caii sunt cei care transportă vagoneții încărcăți din galeriile de exploatare la linia principală, unde se compun garnituri, ce sunt scoase la suprafață de locomotiva miniaturală, pe care am întâlnit-o coborând spre mină. La întoarcere, adesea, transportă lemnul de armare și alte materiale.

- În condițiile de minerit de aici, ne spune maistrul, folosirea lor este profitabilă și caii s-au obișnuit cu acest nou tip de muncă. Unii au atins 20 de ani de activitate.

Îi lăsăm să treacă ca să ne continuăm drumul.

- Îl vedeți, are doar patru vagoaneți remorcați. Atât îi este norma. Și calul o știe. Dacă aude o a cincea izbitură de vagonet care se cuplează, refuză să pornească orice i-ai face, precizează unul dintre minerii care ne însoțește.

Ajungem la un sector de extracție. În partea de sus, în zona de contact cu pământul, nisipul a căpătat un fel de crustă dură care-i ajută pe oameni la armare. Se consolidează tavanul și se degajă cu atenție stratul de nisip. Cu hârlețul și lopata, adică cu uneltele agricultorului, ce au devenit, în noile condiții de aici și unelte pentru mineri. Se caută și se culeg bilele de silex. Ele constituie produse foarte utile pentru morile cu bile, în special la fabricile de ceramică fină și sanitară. Uneori dau peste apă și trebuie s-o evacueze: alteori se produc întâlniri bruște cu steril ori cu straturi ce se surpă foarte ușor. Oamenii lucrează tăcut, ritmic. Doi în față mișcă hârlețele ori târnăcopul, săpând în zăcământ, alți doi încarcă în vagonet. Se opresc pentru câteva minute când ajungem la ei. Maistrul se interesează de felul cum merge munca. Dacă le-au ajuns materialele trimise.

Răspunsurile sunt scurte, precise și munca se reia. Mai mergem în alt loc. Același ritual. Se lucrează ritmic, bine, concentrat, rezultatele fiind și ele constant bune. Fabricile noastre au nevoie de acest nisip, socotit a fi cel mai fin și mai bun din țară.